

Тақризи

муқарризи расмӣ - Хоҷаев Қурбон Тоирович ба диссертатсияи доктории Бозоров Хушвахт дар мавзуи **“Асосҳои методи ташаккули малакаи фаъолияти мустақилонаи омӯзиши забони модарӣ ва инкишофи зехнии талабагони синфҳои ибтидоӣ”** барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.02 – Назария ва методикаи таълиму тарбия (13.00.02.04 – Назария ва методикаи таълими фанҳои гуманитарӣ (таҳсилоти миёнаи умумӣ)

Моҳият ва муҳимияти мавзӯ. Дар зинаҳои поёнии мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ роҳу равиши таълим хусусиятҳои хосеро дорост, ки омӯзгорро бомулоҳиза ва ботаҳаммул мебояд кор гирифт ва тадриҷан ба мувафакқиятҳо ноил гардид. Дар ин зинаҳои таълим на ҳар омӯзгор метавонад, таҳаммул намояд ва бурдбор гардад. Зеро атқоли наврасида дар ин айёём мисли хамир хом аст ва омӯзгорро лозим меояд, ки аз ин хамирмоя тадриҷан инсонии лоиқи ҷомеа ва давру замон созад. Ин тадбир бо қадом усулҳо амалӣ мегардад, вазифаи омӯзгор аст.

Масоили ташаккули малакаи фаъолияти мустақилонаи омӯзиши забони модарӣ бар ҳадафи рушди зехнию нутқии талабагони синфҳои ибтидоӣ яке аз вазифаҳои асосии мактаби муосир маҳсуб мегардад. Дисертант муҳраи мавзӯро дар он мебинад, ки яке аз омилҳои ба талабот ҷавобгӯ набудани низоми таълим дар зинаҳои поёнии мактабҳо дар раванди дарс кам тавачҷуҳ кардани омӯзгорон ба қори мустақилонаи талабагон арзёбӣ мегардад. Муҳаққиқ тавассути таҷриба ва мушоҳидаҳо, далелу аснодҳо собит намудааст, ки омӯзгорон барои иҷрои қорҳои мустақилонаи ҳамин зинаҳои таълим вақти зарурӣ ҷудо намеkunанд, ҳангоми иҷрои супоришҳо ниёзмандии хонандагон ба назар гирифта намешавад.

Муҳаққиқ чунин мешуморад, ки барои самаранок ва сифатан боло бурдани сифати таълим дар ин зинаҳои таълим мебояд

раванди азбар намудани малакаҳои хондану навиштан дар як рӯз на камтар аз ду соат лозим меояд. Дар ин ҳангом барои аз худ кардани малакаҳо вазифаҳои таълимӣ ва дастурдиҳӣ лозиманд, то ки хонанда мустақилона фаъолият намуда, зери роҳбарии омӯзгор супоришхоро дилпуруна иҷро намояд.

2. Дарачаи таҳқиқи мавзӯ аз диди пажӯҳишгарони дохилӣ ва хориҷӣ.

Диссертант андар мавзуи пажӯҳиши хеш фикру андешаҳои олимони соҳаи таълиму тарбияро дар миқёси Ҷумҳур ва хориҷ аз он мавриди таҳлилу баҳрабардорӣ қарор дода, хулоса ва натиҷабардории шахсии худро низ ба миён гузоштааст, ки қобили қабул аст. Дар ин боб шоиста аст, бигӯем, ки пажӯҳанда хидматҳои нахустин олимону арбобони соҳаи таълиму тарбияро дар солҳои 30 – юму 40 – ум арзёбӣ намудааст. Ӯ аз таҳлилҳо ва ҳаллу фаслҳо ба хулосае омадааст, ки:

- таҳлил ва арзёбии сифати нақша ва барномаҳои таълим, китобҳои дарсӣ, дастур ва маводи дидактикӣ оид ба таълими забони модарӣ;
- дар робита бо имконоти зеҳнӣ нутқии хонандагони сифҳои ибтидоӣ дарёфтани роҳҳои сифатан боло бурдани сатҳи салоҳиятнокии мутахассисони соҳаи таълим бар ҳадафи ташаккули фаъолияти мустақилона;
- омода намудани мутахассисони варзидаи таълим дар макотиби олии касбӣ;
- бедор намудани шавқу рағбат нисбат ба забон ва инкишофи нутқ;
- қобилияти фикр кардан, навиштан, гӯш кардану фаҳмидан ва баён;

3. Фарзияҳое, муҳаққиқ ба ҳимоя пешниҳод менамояд:

Диссертант баҳри самаранокии раванди ташаккули малакаи фаъолияти мустақилонаи омӯзиши забони тоҷикӣ дар зинаҳои поёнии таълим таҳминҳои зеринро зарур мешуморад:

-риоя намудани санадҳои меъёрӣ: барнома, нақшаи таълим, китоби дарсӣ;

- дарку фаҳмиши амиқи ҳодиса ва воқеаҳои ҳаёт;

- ташаккули зеҳнии хонандагон дар раванди иҷрои фаъолияти мухталифи таълим ва ба инобат гирифтани хусусиятҳои фардию шахсӣ ва синнусолии хонандагони зинаҳои ибтидоӣ;

- ошкор намудани омилҳои сабаби самаранокии фаъолияти мустақилонаи омӯзиши атфол мегарданд.

4. Падидаҳои навине, ки аз таҳқиқот бармеоянд:

- усулҳои самараноки ташкили фаъолияти мустақилона ба хоҳири рушди зеҳн ва нутқи атфол;

- талабот ва ҷанбаҳои педагогии малакаи фаъолияти мустақилонаи омӯзиши забони модарӣ ва инкишофи зеҳнии атфолӣ навомӯз;

- муайян ва амиқан собит намудани вазъи кунунии фаъолияти мустақилонаи таълими дарсҳо дар зинаи ибтидоӣ бар ҳадафи рушди зеҳн ва нутқи атфолӣ навомӯз;

- таҳияи амсилаи фаъолияти мустақилонаи атфолӣ навомӯз баҳри рушди зеҳнию нутқи онҳо.

5. Мухтавои асосии диссертатсия

Диссертатсия бидуни муқаддима ва таркиби ҷузъу томи он аз ҷаҳор бобу 15 зерфасл, хулоса ва натиҷаҳо таркиб ёфтааст. Муаллиф сазо кӯшиш намудааст, ки дар ин фаслу зерфаслҳо усулу роҳу равиши ташаккули малакаи фаъолияти мустақилонаи омӯзиши забони модарӣ ва инкишофи зеҳнии атфолӣ навомӯзро дар зинаҳои ибтидоии таълим мавриди баррасӣ қарор бидиҳад.

Диссертант ба дараҷа ва савияи дарку фаҳмиши худ моҳияти педагогӣ, психологӣ ва методии малакаи фаъолияти мустақилонаи таълими атфолӣ навомӯзро мавриди пажӯҳиш қарор дода, дар боби рушди асосҳои методии ташаккули малакаи фаъолияти

мустақилонаи омӯзиши забони модарӣ ва инкишофи зехнии онҳо пешниҳодҳои муфид ва судманд ироа доштааст.

Муқаррароти назарии рушди зехн ва нутқ, имконияти он, таҳлил ва баҳодихӣ ба сифати нақша ва барномаҳои таълим, китобҳои тадрисӣ, дастур ва дигар маводи дидактикӣ марбут ба ҳамин самти фаъолияти шогирдони хурдсол дар диссертатсия мавриди ҳаллу фасл қарор гирифтааст, ки бешубҳа барои самаранокии пажӯҳиш кӯмаки амалӣ расондааст.

Дар бобҳои дувум ва савуми қор муҳаққиқ бештар ба ҷанбаҳои шаклу намуду мазмуни фаъолияти мустақилонаи таълими синфҳои ибтидоӣ, усулҳои бедор намудани шавқу ҳаваси шогирдон, истифода бурдани технологияи робитаи мутақобилаи фаъолияти мустақилонаи таълим, созмон додани шаклҳои таълими берун аз дарс ва фаъолияти таълим дар рушди нутқи шогирдон изҳори назар кардааст.

Диссертант дар боби самарайи машғулиятҳои беруназсинфӣ дар синфҳои ибтидоӣ чунин қазоват менамояд:

“ Машғулиятҳои беруназсинфӣ имконият медиҳанд, ки маводи дар дарс омӯхташуда ва дафтари хотира шуурона аз худ карда шуда, мустаҳкамтар гардида, захираи луғавии бачаҳо зиёд гашта, нутқи шифоҳӣ ва хаттиияшон инкишоф ёбад, рағбати онҳо ба омӯхтани забони модарияшон афзояд” (саҳ.24). Чунин усули таълим шояд ба атфولي навомӯзи 7 – 8 сола раво набошад, дар ҳоле ки дар ин синну сол кӯдак баъд аз дарс бояд истироҳату фароғат намояд, ба бозӣ машғул бошад, вале ӯ бидуни ин боз ба мактаб меояд.

Диссертант дар боби чоруми диссертатсия андешаҳои хешро оид ба консепсия ва мушаххас намудани роҳу равиши мазмуни таҳсилот, коркарди нақшаҳои таълимӣ, барномаҳо, китобҳои дарсӣ, таҳияи шаклҳои мухталифи нақшаи барномаҳо, ки дар фазои таҳсилот арзи вучуд доранд, илман асоснок кардааст. Дигар ин ки ӯ яке аз масъалаҳои воқеӣ дар назди педагогика ва методикаи

таълими замони муосирро дар муайян кардани роҳу усулҳои ташаккулёбии инкишофи сифатҳои маърифатии хонандагони хурдсол, бедор намудани шавқу рағбати маърифатҷӯӣ дар чараёни таълим маҳсуб медонад.

6. Чанд андешаҳои муҳимме, ки барои химоя пешниҳод мегардад:

-технологияи ба кори мустақилонаи омӯзиши забони модарӣ одат кунонидани хонандагон;

- роҳҳои муайянсозии имкониятҳои ақлии хонандагон;

- моҳияти омӯзандагӣ, ташаккулдиҳандагӣ ва тарбиявии матнҳо ба хонандагон;

- тарзҳои ташкили муколама, баҳсу мубоҳисаҳои гуногуни натиҷаи фаъолияти мустақилонаи омӯзиши хонандагон бо иштироқи худӣ онҳо;

- нақши бозиҳои дидактикӣ дар иҷрои фаъолияти мустақилона;

- методикаи ибтиқории фаъолияти мустақилона ҳамчун методикаи рушддиҳандаи зеҳнии хонанда;

- фаъолияти тарафайни омӯзгорон ва волидайн дар ташкили фаъолияти омӯзиши мустақилонаи хонандагон.

Автореферати диссертатсия ба мазмуну мундариҷаи рисола ва банду басти таркиби бобҳои он комилан мувофиқат ва мутобиқат менамояд. Маҷмуи мақолаҳои, ки муаллиф дар давоми солҳои пажӯҳиш дар маҷаллаву баёзҳо мунташир сохтааст, муҳтавои рисоларо собит менамоянд.

Ба диссертатсияи доктории Бозоров Хушвахт дар маҷмӯъ тарқиқи мусбат арзёбӣ намуда, дар радифи он баъзе норасоҳои ҷузъии онро низ бояд зикр намуд:

1. Дар диссертатсия арзишҳои миллии тарбияи шарқӣ ба инобат гирифта нашудааст. Мушоҳида мешавад, ки зери таъсири усулҳои таълими аврупоӣ ва ғарбгарой қарор дорад;
2. Бисёр самарабахш ва муфид мебуд, агар дар пажӯҳишҳои усули таълим ба омӯзгорон вобаста ба мавзуи машғулият истифодаи панду андарзу насихатро пешниҳод намоем, зеро ки ахлоку одобу фарҳанги наврасони ҷомеи муосир ба онҳо ниёзманд аст;
3. Тавсия ва пешниҳоди муаллиф дар хусуси созмон додани машғулиятҳои беруназсинфӣ барои зинаҳои нахустини таълим, бахусус, атфоли 7 – 8 сола, ки онҳо бояд баъд аз дарс истироҳат ва фароғат намоянд, шояд хилофи методикаи таълим аст;
4. Диссертант дар қисмати “Тавсифи умумии таҳқиқот”, “Хулосаҳои умумӣ ва тавсияҳо”, бобу фаслу зерфаслҳо фикру андешаҳоеро мавриди истифода қарор медиҳанд, ки муродифи ҳамдигаранд, яъне шабеҳи ҳамдигаранд.
5. Муаллиф баъзе усулҳои таълимро ном мебарад ва “навин” меномад, ки барои аксари омӯзгорон мавҳум аст. Масалан: методи марказшаҳр;
6. Дар диссертатсия мафҳумҳои “салоҳиятноки”, “ҳамгирой”, “тафрикавӣ” ниҳоят бемавқеъ, ночаспон мавриди истифода қарор гирифтааст. Равшан аст, ки омӯзгорони мо ҳоло ҳам моҳияти онҳоро нафаҳмидаанд.
7. Дар хусуси супоридани вазифаи хонагии синфҳои поёнӣ дар давраи муосир андешаҳо мухталифанд. Ағлаби методистон бар он нуқтаи назаранд, ки дар ҳамин зинаи таълим вазифаи хонагӣ супорида нашавад. Ҳол он ки диссертант як зерфасли (фасли 3.3)-ро ба методикаи ибтиқории ташкили фаъолияти таълимии мустақилонаи хонагӣ бахшидааст.

Норасоихои зикргардида чузъӣ ва ислохпазир буда, ба ҳеҷ ваҷҳ арзиши диссертатсияро коста нахоҳанд кард. Арзиши илмӣ ва сатҳи пажӯҳиши рисолаи таҳқиқотии анҷомпазирфта арзанда

буда, муҳиммияти мавзӯ, навғониҳо, дастовардҳо ва дастуру пешниҳодҳои онро собит хоҳад кард.

Ба андешаи мо, рисолаи доктории Бозоров Хушвахт дар соҳаи Назария ва методикаи таълиму тарбия саҳми назаррас дорад.

Диссертатсия комилан ҷавобгӯи талаботи Комиссияи Олии Аттестатсионӣ дар назди дастгоҳи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, муаллифи он – Бозоров Хушвахт сазовори унвони доктори улуми педагогӣ оид ба ихтисоси 13.00.02 – Назария ва методикаи таълиму тарбия (13.00.02.04 – Назария ва методикаи таълими фанҳои гуманитарӣ (таҳсилоти миёнаи умумӣ) мебошад.

Доктори илмҳои педагогӣ,
профессори кафедраи забон ва фарҳанги
Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва
соҳибкорӣ Тоҷикистон Хоҷаев Курбон Тоирович

Суроға: х. Борбад, 48/5, 734055, Душанбе тел: (+992 37) 234-88-00,
918664708 (моб)

факс: 234-88-02 Web: www.dsx.tj E-mail: dsx_ips@mail.ru

Имзои Хоҷаев Қ. Т.- ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси ДБССТ

 Чураев Ш.

9.12.24.